

© Editura EIKON

București, Calea Giulești 333, Sector 6,
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

Editura Eikon este acreditată de
Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Bratu, Magda

Printerviu : contexte, ipostaze, replici / Magda Bratu ; pref. de
Adriana Teodorescu ; postf. de Mircea Pospai. - București : Eikon,
2025

ISBN 978-606-49-1474-3
I. Teodorescu, Adriana (pref.)
II. Pospai, Mircea (postf.)
008

Coperta: Marin Fagu

Corectura: Elena Dondoneață

Editor: Valentin Ajder

Magda Bratu

PRINTERVIU

Contexte. Ipostaze. Replici

E I K O N

București, 2025

Sumar

Sumar.....	5
Argument.....	II
Prefață.....	13
IOAN BOCȘA	
„Colinda este cântecul sufletului meu”	17
GABRIEL BRATU	
„Nu trebuie să râdă lumea la caricaturile mele. Dacă a zâmbit, m-a mulțumit”	31
GABRIEL BRATU	
80 de ani cu artă și umor.....	45
VALENTIN CÎRLIG	
Medicina, între profesorat și dirijat.....	65
SORIN COLIBAN	
<i>Don Giovanni</i> , un rol decisiv pentru partitura carierei	77
MIRCEA CORNIȘTEANU	
Teatrul Național din Craiova și experiența unică Robert Wilson.....	89
CONSTANTIN DAVID	
Un veteran jovial al artei fotografice	103
VALER DELLAKEZA	
„Îmi doresc sănătate, regizori și cronicari pricepuți!”	115

MAȘA DINESCU

Divan Film Festival, „altă lume, idilică și neverosimilă” 133

E Joimari, când sufletele morților se întorc acasă 145

DORIN IORMEANU-DIMITRIU

Arta ca proiect de viață 155

CRISTINA IOVIȚĂ

Utopia unui regizor craiovean în Canada 169

MARCEL IUREȘ

„Copilul din noi nu piere niciodată” 191

BIANCA MANOLEANU

Vocea din arta interpretativă și pedagogică a liedului 203

MARIANA PACHIS

Povești în nisip 217

Patimi pe Valea Timocului Sârbesc 231

SABIN PAUTZA

Dirijorul cu carieră în S.U.A. și rădăcini în tradițiile românești 249

AUREL PICULEAȚĂ

„Vioara? Inima mea!” 265

ȘTEFAN POPA POPA'S

„Caricatura, ca și adevărul, îi supără pe unii” 279

FLORIN POPENȚIU-VLĂDICESCU

O descendență demnă de numele Elenei Teodorini 291

NORICA PREDUȚ

Geppetto de poveste al Teatrului „Colibri” 303

LIVIU PRUNARU

„Stradivarius este o prelungire a sufletului meu” 317

FLORIN ROGNEANU

Viața la Palatul „Jean Mihail”, fără haine de gală 335

Rumâni în Sârbie 349

COLE SOPOV

Sculptorul grec adoptat de Craiova și afirmat în Australia 357

MARIA SPĂTARU

Spirit de cercetaș 369

AURORA SPERANȚA CERNITU

„Simt întâi mirosul culorilor și pânzele-mi vorbesc” 387

MIRCEA VINTILĂ

Folk de tabără, pe malul Dunării 399

GHEORGHE ZAMFIR

Șapte vieți de aș avea 413

OLIMPIA ZDRENGHEA

Trăind ca într-un safari 425

(Postfață) De la „istoria clipei” la istorie culturală 437

Festivalul de Colinde și Muzică Sacră, ediția a XVII-a – sala Filarmonicii „Oltenia”, Craiova, decembrie 2004 (Foto: arhiva Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Dolj)

IOAN BOCȘA

*„Colinda este cântecul
sufletului meu”*

(10 decembrie 2004)

A venit din nou cu colindul prin sufletele noastre. S-a întors la Craiova, după trei ani, pentru a urca, alături de Ansamblul „Icoane” al Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, pe scena ediției a XVII-a a Festivalului de Colinde și Muzică Sacră, organizată de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Dolj și Consiliul Județean Dolj.

Îi sunt dragi oltenii și are prieteni printre ei. Și îi place publicul de-aici, pe care îl ține minte încă din 1986, când câștiga Premiul I la Festivalul „Maria Tănase”. „Atunci chiar suspectam organizatorii că au adus în sală ceva ardeleni, de s-au manifestat așa de cald la folclorul pe care l-am cântat!”, spune, zâmbind. Cât iubește Ioan Bocșa folclorul e bine știut. Dar colindul, pe care îl consideră un univers absolut aparte, este genul sufletului său.

Păstrează în amintire serile de Ajun din copilărie în care mergea la colindat. Cu gerul lor, cu scârțâitul zăpezii sub tălpi, cu imaginea și zarva altor cete de colindători pe ulițele Oardei de Jos... Căci acolo, în Alba, s-a născut Ioan Bocșa în zi de iarnă: pe 14 decembrie 1947. Și acum – deși conferențiar universitar doctor la Catedra de folclor a Academiei clujene, președinte al Fundației Culturale „TerrArmonia” și ocupat cu cercetările în

domeniu – se întoarce cu drag la Oarda. E o tradiție de familie, de sfintele sărbători. „În seara de Crăciun ne adunăm acasă. Știu toți că până la miezul nopții așteptăm colindători, apoi, împreună cu fratele meu, cu sora, cu prieteni, mergem și-i colindăm și noi pe cei dragi. Sunt sărbători frumoase pentru mine, foarte vii și calde. Te bucuri, așa, când lumea te caută și te înconjoară. În fond, asta ne și ține”.

Sunt 18 ani de când ați obținut Premiul I la Festivalul „Maria Tănase” și 3 ani de când ați urcat ultima dată pe scena lui, ca invitat în recital. Ați fost și la ultima ediție a Festivalului de Colinde și Muzică Sacră de la Craiova, din 2001. Sunteți ardelean, dar se pare că vă sunt dragi oltenii. Așa este, domnule Ioan Bocșa?

– Da, e adevărat! Ei, cifra aceasta... 18 ani înseamnă majoratul. Probabil că am ajuns și eu la un fel de majorat în domeniul interpretării muzicii tradiționale românești. Ceea ce mă atrage la Craiova de fiecare dată sunt prietenii pe care îi am aici. De asemenea, mă atrage acest public extraordinar, pe care de-acum 18 ani l-am simțit ca fiind de partea mea. Atunci chiar suspectam organizatorii că au adus în sală ceva ardeleni, de s-au manifestat așa de cald la folclorul pe care l-am cântat! Mă bucur de fiecare dată când mă reîntorc aici. Vin cu același sentiment de „acasă”.

Lucrările de specialitate, culegerile în teren, teza de doctorat cu tema „Caracteristici ale colindei pe Valea Mureșului mijlociu”, coordonarea unor programe și proiecte și, nu în ultimul rând, cântul arată preocuparea dumneavoastră pentru colinde. De unde această pasiune și atâta dragoste?

– Preocuparea este, în general, pentru folclor muzical tradițional, dar într-adevăr colinda este cântecul sufletului meu și asta din multiple motive. În primul rând, mi-a rămas imprimată în memorie, dar și în suflet, din copilărie. Mergeam cu părinții în seara de Ajun și colindam la câteva rude mai apropiate. Îmi amintesc gerul care era atunci, cum scârțâia zăpada. Îmi amintesc cum auzeam cinci-șase cete de colindători cântând simultan, producându-se o heterofonie, așa, un *halo* de sunet pe care nu l-am mai întâlnit de-atunci. Dar, pe de altă parte, mă preocupă în mod deosebit acest gen pentru că eu cred că este cel mai bogat și cel mai divers din tot folclorul românesc. Am pornit de la niște culegeri sporadice, prin '81, am inițiat acum zece ani – când am venit la Academia de Muzică „Gheorghe Dima”, la Catedra de folclor – o acțiune de cercetare sistematică în județele Alba și Hunedoara, împreună cu alți colegi, cu studenți împătimiți de aceleași lucruri. Am găsit în teren și colegi profesori de muzică – și mă gândesc acum la familia Bogariu de la Deva, care a cules sute de colinde în vreo 20 de ani. Și, încetul cu încetul, am descoperit un adevărat univers. Colindul românesc este un univers absolut aparte. Dacă o să vă uitați în cele două volume „Colinde românești”, care cuprind aproximativ 1.500 de colinde, o să vă dați seama că atât cel muzical, cât și cel de texte constituie un univers aparte – repet și insist pe cuvânt – prin frumusețe, prin profunzime. Cred că este o valoare spirituală esențială și determinantă pentru identitatea noastră națională.

De ce credeți că, peste timp, au rămas colindele atât de dragi – dumneavoastră și nouă, tuturor?

– Mă pregăteam să vă zic încă un motiv pentru care mă preocupă cercetarea în domeniul colindei. Este vorba despre rezistența

deosebită a genului. Alte genuri rituale – de mireasă, de înmormântare, de nuntă – s-au diluat în multe zone, s-au pierdut total. Colinda, în schimb, s-a păstrat tocmai prin tradiția aceasta de a încerca să repeți ce ai preluat de la înaintași neschimbat. Și vă ofer un argument, apropo de rezistența colindei ca gen. În 1981 mi-am făcut lucrarea de gradul I. Lucram în învățământ, la Inspectoratul Școlar Județean Alba, și am cules din Oarda (e satul meu natal, care se află la 5 km de Alba, acum e cartier) 60 de colinde pe care eu nu le-am auzit niciodată în copilărie. Deci, nu erau într-un strat activ, ci undeva dedesubt, sub cenușă, mocneau în jar. Cu insistență dat la o parte, am descoperit cele 60 de colinde. După ce am început cercetarea sistematică, am catalogat culegerile din zonă și am găsit în culegerea lui Sabin Drăgoi, făcută cu 60 de ani înainte, 16 colinde neschimbate nici ca melodie, nici ca text. Poate nu pare mult 60 de ani, dar să găsești totuși identice acele producții peste atâta timp... Asta ne duce cu gândul că sigur se colinda și acum trei-patru sute de ani.

Festivalul de Colinde și Muzică Sacră de la Craiova, ajuns la cea de-a XVII-a ediție, v-a avut invitat – unul de onoare, chiar. Sper că a fost o bucurie pentru dumneavoastră. Ce-mi puteți spune despre spectacolul pe care l-ați adus în scenă cu această ocazie, împreună cu Ansamblul „Icoane”?

– Fără a folosi cuvinte mari, onoarea este reciprocă. Și noi, la rândul nostru, ne-am simțit onorați ca cineva de la celălalt capăt al țării să ne dorească aici, la această sărbătoare de suflet. Asta este o dovadă că lumea apreciază ceea ce facem. Din când în când avem nevoie și de confirmări... Faptul că am fost invitați aici, după ce am mai participat la o ediție a acestui festival, înseamnă că le-a dat de gândit organizatorilor, că ne merităm

locul în această manifestare de excepție. Programul cu care am venit, necuprinzând numai colinde, este intitulat „Praguri”. Am abordat producții folclorice care însoțesc viața țărânului român în comunitatea sătească, în marile lui treceri – naștere, căsătorie, înmormântare, cătănie, muncă, dragoste, bucurie și, bineînțeles, sărbătorile de iarnă. Partea a doua a spectacolului am orientat-o către sărbătorile de iarnă și a fost o bucurie sufletească – și pentru noi, cei din scenă, colindătorii, și pentru cei din sală, gazdele.

Ce înseamnă Ansamblul „Icoane” al Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca?

– Ansamblul „Icoane” este ca o ființă vie. Nu e un lucru imuabil, de neschimbat. Am pornit în urmă cu zece ani cu 12 studenți. Acum, în ansamblu avem 56 de voci. Face parte din planul de învățământ, dar am mizat pe pasiune și le-am spus de la început, din anul I, tuturor studenților că ansamblul nu este obligatoriu. E ceva ce simți că dorești să faci sau nu. Sunt 56 de tineri care vor să se îmbrace în costumele lor populare de acasă. S-a văzut, este o diversitate, fiecare a venit cu costumul lui – din Moldova, chiar din Moldova de dincolo de Prut, tot a noastră, din Maramureș, din Transilvania. Avem o fată de excepție în ansamblu – studenta Maria Rotaru, craioveancă de-a dumneavoastră, pe care o apreciez foarte mult. Sunt adunați deci din diverse colțuri ale țării. Ceea ce ne unește este patima pentru folclor, în cel mai bun sens al cuvântului.

Ca interpret de folclor aveți la îndemână suficiente mijloace de „luptă” împotriva a tot ce este străin creației populare: melodia, textul, costumul, ținuta. Iar ca profesor la Academia de Muzică „Gheorghe Dima” aveți posibilitatea să transmiteți și generațiilor tinere „codul

dumneavoastră deontologic". O faceți, domnule Ioan Bocșa, dar de câtă receptivitate din partea lor mai aveți parte astăzi? Inclusiv în privința colindelor...

– Eu am o teorie: școala nu a dăunat nimănui, niciodată. Consider că pentru mine a fost o șansă să se întâlnească pregătirea de specialitate pe care am avut-o și pe care am dobândit-o și după absolvirea facultății cu acest talent, care probabil există din moment ce lumea îl confirmă. Ați deschis subiectul influențelor și denaturărilor folclorului românesc, al direcțiilor lui greșite. Eu le consider probleme de modă, nu-s foarte îngrijorat. Nu-s îngrijorat că moare folclorul din cauză că au apărut alte genuri agreate de o anumită categorie de public. Lucrurile sunt mult mai complexe. Fiecare gen are categoria lui de public, legată, iertat să-mi fie, și de nivelul de cultură, nu numai muzicală, inclusiv civică. Noi avem șansa de a cânta aceste producții care implică nu numai învățarea și reproducerea lor foarte bine, dar și păstrarea aceluși spirit de la sat, al unui bun simț elementar, a unei modestii, chiar a unui anonimat. Îmi place, dacă ați observat, să stau în mijlocul grupului, în interiorului lui și la propriu, și la figurat. Cred că studenții simt asta, cred că mă simt coleg cu ei. Eu îi simt colegi și chiar mă onorează colaborarea pe scenă. N-am avut niciodată probleme de comunicare și de receptivitate din partea lor. Deși la noi este „inflație” din punct de vedere numeric. Ne tot propunem selecții în interiorul ansamblului, dar încă nu m-a lăsat inima să fac acest lucru. Începeam cu faptul că ansamblul este ca o ființă vie. De ce? Pentru că în fiecare an pleacă o generație foarte bine pregătită și vine alta care e cu ochii larg deschiși, încă nu știe ce se întâmplă în jur. Durează cam doi ani până să înțeleagă ce se întâmplă în ansamblu și se aliniază până la urmă.

Fundația Culturală „TerrArmonia” în parteneriat cu Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca au inițiat în 1996 o acțiune sistematică de salvare și promovare a colindului românesc autentic, considerat unul dintre elementele esențiale ale identității noastre naționale. În anul 1997, „TerrArmonia” a câștigat o licitație, organizată de Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile, cu proiectul „Colindul în Transilvania, element esențial al identității poporului român”, obținând o co-finanțare din fonduri PHARE. Obiectivul principal al acestui proiect s-a dorit a fi salvarea și conservarea colindei țărănești autentice, zona „colindată” cuprinzând județele Alba și Hunedoara, având ca axă principală Valea Mureșului mijlociu. S-au format, astfel, câteva echipe pentru culegerea directă din teren, cărora li s-au alăturat și alte cadre de specialitate din teritoriu, cu preocupări similare. Rezultatul a fost editarea lucrării „Colinde românești” (coordonator Ioan Bocșa), structurată în două volume, însumând peste 1.500 de piese. Realizată în condiții grafice și tehnice de excepție, lucrarea a fost foarte apreciată de specialiști, fiind considerată unicat al ultimilor 60-70 de ani în domeniul de specialitate, fapt ce o recomandă oricărei biblioteci publice sau personale. „Aceste volume, din punct de vedere muzical, aduc o noutate – o clasificare muzicală tipologică a acestui foarte vast material. Consider că lucrarea este valoroasă nu doar cantitativ, este cea mai cuprinzătoare culegere de colinde pe care o avem în momentul de față. Au mai cules și publicat colinde în lucrări semnificative Bartok, în anii 1910-1920 (cam 460 de colinde), apoi Sabin Drăgoi (303 colinde), Breazu, Brăiloiu și alți oameni de suflet. O să regăsiți în lucrare un întreg univers de suflet românesc, din punct de vedere atât muzical, cât și al poeziei”, spune Ioan Bocșa.

Există, aici, în România, Fundația Culturală „TerrArmonia”, al cărei președinte sunteți. Iar în Germania există, din 1999, Societatea Româno-germană de etnografie și folclor „Ioan Bocșa”, din dorința de „a culege, păstra, prezenta, susține, încuraja și propaga folclorul românesc”. Ce-mi puteți spune despre această asociație care vă poartă numele?

– Am înființat Fundația Culturală „TerrArmonia” în 1996. Am derulat proiecte foarte serioase cu ea, am câștigat niște licitații

pentru fonduri PHARE, unde exigențele sunt foarte mari, am mai realizat proiecte acceptate și de Ministerul Culturii, de Consiliile Locale Cluj-Napoca și Târgu Mureș. Deci, avem o activitate bogată. Practic, această fundație susține existența ansamblului. Academia de Muzică ne oferă cadrul în care putem să evoluăm, în rest suntem nevoiți să ne „gospodărim” singuri. Iar această fundație ne asigură posibilitatea de a ne manifesta public în orice loc dorit din țară. Încă n-am făcut un turneu în străinătate, fiindcă n-am realizat un studiu de piață, să știu foarte bine cam cât ar înțelege cei de unde intenționăm să mergem. Dar eu sper ca în anul 2005 să facem o ieșire. Nu departe, la vecinii din Austria, Germania... Despre societatea din Germania vă pot spune că a fost inițiativa unui neamț plecat din România sau unui român plecat în Germania, nu știu cum să-i spun mai bine, Cristi Farsch, care este un entuziast iubitor de folclor. Am fost în două turnee acolo, apoi au mers și alți colegi. Eu nu m-am mai dus din lipsă de timp. Făcând o paranteză, în ultima vreme, mai ales în perioada colindelor, mi-am sacrificat – deși nu-i bine ales cuvântul – spectacolele personale de dragul de a fi cu Ansamblul „Icoane” pe scenă. Revenind la acea societate, știu doar despre cel care a înființat-o. M-a contactat să-mi spună că intenționează să-i dea numele „Ioan Bocșa”. Eu i-am zis să mai aibă răbdare până... Dar n-a avut și așa că societatea se numește „Ioan Bocșa”. Nu avem o colaborare directă cu ea. Dar m-am obișnuit să nu zic „nu” la niciun lucru. Nu înseamnă că în viitor n-am putea construi ceva împreună. Mă gândesc la studenți și nu confund aici ansamblul cu fundația. În fond, viața fundației înseamnă susținerea părții de cercetare în teren, editarea de cărți, compact-discuri etc.

Proiectele dumneavoastră – unele, bănuiesc, împreună cu Ansamblul „Icoane” – care sunt?

„În teren am găsit colinda, comparând-o cu focul, în două ipostaze: în majoritatea localităților, mocnea ca un jeratic sub un strat gros de cenușă și doar insistența și stimularea memoriei celor vârstnici au determinat aducerea ei «la suprafață». În câteva localități, acest obicei «ardea» ca un foc trosnind, colinda fiind un gen viu, cu o incredibilă bogăție de producții. Am fi dorit ca și copiii noștri, copiii lor, copiii copiilor lor să poată afirma la un moment dat că una din primele amintiri ale copilăriei este legată de miracolul colindatului, dar lumea contemporană nu ne dă prea multe speranțe în acest sens. Multe din tradiții s-au diluat, și-au schimbat sensul sau chiar au dispărut cu desăvârșire. Singura modalitate de a da o dimensiune temporală nelimitată acestor valori spirituale de neprețuit este culegerea, consemnarea, analizarea și conservarea, asigurându-le astfel veșnicia în memoria umanității”. („Colinde românești” – *Cuvânt înainte*)

– Acum ne bucurăm că am reușit să lansăm acest CD, „Colinde transilvane”, volumul al treilea, care sper din tot sufletul să fie perceput și de ascultători așa cum am pus noi suflet în realizarea lui. Am muncit împreună cu studenții doi ani, ceea ce nu-i puțin. Și pentru ei presupune o seamă de renunțări. Iei din timpul tău, iei din sufletul tău, îi vitregești pe cei din jur, care te-ar dori lângă ei la un moment dat, iar tu ești cu Ansamblul „Icoane”... Când zic „tu” mă refer la mine și la fiecare membru. Revenind, sper că acest CD îi va răsplăti sufletește pe cei care îl vor asculta. Este folclor tradițional adevărat – o selecție făcută din 2.000 de colinde. După ce pe 8 decembrie vom fi avut concert la Filarmonica din Iași, iar pe 9 decembrie la Teatrul din Piatra Neamț, pe 10 ne vom afla pe drum. Pe 11 ale lunii, la amiază, va fi lansare de CD la București, iar seara – spectacol la Sala Palatului.

Cum sunt de obicei și cum vor fi acum, în acest an, sărbătorile de iarnă pentru Ioan Bocșa?